

Håndværk

Formål og Perspektiv

Håndværk vil sige ”virket med hænderne” hvilket er en nærmest polær beskæftigelse i forhold til det hovedarbejde som i øvrigt finder sted i skolelivet. Alene af den grund er håndværket godt som afveksling i elevernes dagligdag. Set i en større sammenhæng er det i håndværket om noget sted tydeligt hvordan en ide gennem handling bliver til virkelighed i en skabende proces; dvs. at eleven i håndværket øver sig i at være skabende. Der er en række forskellige håndværk som eleverne har i perioder på mellem 3 og 8 uger, men fælles for dem alle er at eleverne stilles over for et materiale de skal arbejde med, og en opgave de skal løse, hertil redskaber de skal lære at kende og anvende i processen. Måden de løser opgaven på, er individuelt forskellig - idet der normalt ikke er tegninger og målkraV. Det betyder at hver elev løser opgaven på sin måde i løbet af arbejdsprocessen, og elevernes arbejder er derfor unica. Her er altså tale om kunsthåndværk. Materialet kan fx være jern, og opgaven kan være at lave en lysestage. Et antal modeller er stillet frem; eleverne får udleveret et stykke jern, de har et værksted til rådighed med en esse, ambolt og værktøj; ligesom de har en lærer der kan vejlede. Det der herefter kræves af eleven, er en fordybelse hvor han/hun glemmer sig selv for at koncentrere sig fuldsændigt om materialet og arbejdet hermed. Eleven skal så at sige handle med hænderne ud fra en erkendelse af eller oplevelse med materialets egenart. Eleven kommer i denne proces ind i en dialog - hvor materialet svarer på de handlinger han/hun gør i form af et konkret resultat af fx et hammerslag, og hvis resultatet ikke er tilfredsstillende, må man forsøge sig med korrektioner. Det vil sige at håndværket giver mulighed for tilbagemelding på en helt anderledes måde end tænkearbejdet i fag som historie, geografi og samfundsfag. I håndværket øves således dømmekraften, ikke efter en tilbagemelding fra læreren, men nu og her i arbejdsprocessen, og det er eleven selv der dømmes sin egen indsats. Arbejdet med håndværk kan således ses som et redskab til at styrke tænkningen og fagligheden gennem viljen (dvs. iagttagelse, tænke, korrigerer og handle i fortløbende proces).

Hver enkelt elev skal præstere en viljesindsats når han/hun gennemgår den lange seje proces som er nødvendig for at bearbejde et materiale så der kommer et resultat ud af det. At komme igennem barrierer af fejl, modstand og egen utilstrækkelighed er en lang sej proces - men når det lykkes, kommer eleverne ind i en tilstand af rytmisk flow som bærer dem igennem. Her har også det sociale fællesskab en betydning. Dette fællesskab i et værksted har en særlig karakter, idet alle elever samtidigt befinder sig i en arbejdssituation hvor den enkelte er fordybet i og koncentreret om arbejdet med at bearbejde materialet; dette synliggøres eller høres af alle i værkstedet og skaber en god og varm stemning.

De kompetencer der er resultatet af evner, kvaliteter og erfaringer øvet i håndværksundervisningen kan overføres og bruges i alle andre sammenhænge.

Omfang

Eleverne fra 9. til 12. klasse har skiftende håndværk i alle 4 år, de fleste forløb varer mellem 3 og 6 uger. Timetallet veksler fra skole til skole, men kan se ud som følger: de to første år har eleverne 6 ugentlige lektioner, de to sidste år har de 4 ugentlige lektioner. Dette eksempel giver i alt: 800 lektioner

Emneområder:

Skosyning

Der arbejdes med læder, og eleverne fremstiller et par håndsuede sko i egne mål og design: bindesyet og randsyet. Eleverne skal lære at tilrettelægge en arbejdsproces der kræver kræfter, udholdenhed og en vis arbejdsrytme og præcision, herunder en række håndværksmæssige krav (syning med begråd og svinebørster). Elever opnår praktisk kendskab til og respekt for materialer og fremstillingsproces. De lærer at forme et tredimensionalt produkt der skal passe, af et "fladt" stykke lædermateriale med eget design og måltagning, med overlæder (nørtler), læring ved mesterlære, anvisning.

Kompetencemål for skosyning

Undervisningen giver mulighed for at kunne:

- forstå og gennemskue en fremstillingsproces
- følge praktiske anvisninger
- tage mål og omsætte til mønster.
- omgås værktøj og maskiner hensigtsmæssigt og sikkert
- yde præcision og korrekthed i udførelse
- opnå vedholdenhed i indsats af kræfter
- opøve et målrettet og tidsmæssigt overblik (ca. 40 timer)

Kurvefletning

Eleverne arbejder med pil der i våd tilstand er et meget formbart, smidigt og blødt materiale. Opgaven er at fremstille tredimensionelle former/rum. Der kræves godt håndelag, omhu og fordybelse ligesom det kræves at eleven kan komme ind i en god rytmisk arbejdsproces. Disciplinen kræver at man kan disponere materialet af meget forskellig tykkelse til en ensartet form.

Kompetencemål for kurvefletning

Undervisningen giver mulighed for at kunne:

- arbejde vedholdende
- vise fornemmelse for materialet
- vise håndelag
- disponere tid og indsats
- følge de praktiske anvisninger

Smedning

Smedning i jern

Eleverne former i jern; de får praktisk erfaring med at skære, varmsmede og koldsmede. Følgende teknikker øves i arbejdet med varmsmedning: stukning, strækning, spaltning og bøjning. Eleverne sammenføjer ved nitning eller svejsning ligesom de laver overfladebehandling ved at file og polere, og så laver de overfladebeskyttelse ved sort indbrænding. I varmsmedning laves mindre ting som lysestager, knager, værktøj - praktiske ting som kan bruges

Kobberdrivning

Ved formgivning i kobber øves tre discipliner: optrækning, driveteknik, lodning og ciseling med plastiske former og skrift - som giver mulighed for at lave et individuelt præg. Eleverne arbejder med overfladebehandling som polering og indfarvning med svovlsalt. Der laves skåle, evt. med låg; beholdere med hals, fx olielamper, kunsthåndværk og smykker.

Støbning

I broncestøbning arbejdes med 3 teknikker: voksmodel form perdu, støbning i støbesand (formsand) og sepia. Eleverne former selv modeller i voksform, lerform, og de former i hård voks som bearbejdes med knive og file. I støbningen gennemgår metallet en forvandlingsproces fra flydende tilstand til hårdt og formet materiale hvis overflade efterbehandles således at metallet føres til den smukkeste mulige fremtrædelsesform.

Sølvmedning

Sølvmedning er en disciplin hvor alle tidligere teknikker anvendes, men nu mere forfinet. Der arbejdes fx med kold og varm driveteknik, og der arbejdes med lodning, relief og en form for overfladebehandling som kaldes hvidtkogning i svovlsyre. Eleverne laver smykker, men også tre-dimensionelle genstande som æsker, evt. med låg.

Kompetencemål for smedning

Undervisningen giver mulighed for at kunne:

- præstere udholdenhed i arbejdsindsats
- vise gode iagttagelsesevner
- omsætte en ide til en konkret genstand
- vise beslutsomhed i handling
- udvise selvkontrol
- vise nærvær
- demonstrere viljeskraft
- udvise nøjagtighed
- vise praktisk dømmekraft

Snedkeri

I snedkeri vælges individuelle opgaver der er en udfordring for tænkningen, praktisk tilrettelæggelse og øvelser i at bearbejde træ til på forhånd tegnet brugsgenstand/møbel, håndtering af værktøj som stemmejern og høvl, fx slibning, boremaskiner, rystepudser, stiksav m.v. - og sikkerhed i omgang med disse værktøjer samt hensigtsmæssigt valg af materialer. Der anvendes samlingsmetoder som tapning, dyvling og sinkning. Eleverne besøger en møbelfabrik, eller et større maskinsnedkeri.

Kompetencemål for snedkeri

Undervisningen giver mulighed for at kunne:

- arbejde fokuseret, nærværende og overskue tidsforbrug
- gennemtænke og tilrettelægge en arbejdsgang praktisk
- arbejde med præcision i brug af måleredskaber
- arbejde målrettet og vedholdende efter plan
- håndtere fagets værktøj og materialer hensigtsmæssigt og sikkert
- lære af erfaringer i arbejdet
- erkende egne grænser og øve nye færdigheder

Vævning

I tekstilformgivning, vævning eller tilskæring, gennemgår eleverne to områder der i stigende grad overgår til på den ene side egen formgivning og på den anden side kræver præcision. Arbejdet med garner, stof, pap eller papir har fra begyndelsen en håndværksmæssig karakter. Alle, også helt enkle genstande der fremstilles, er formålsbestemt af og til dagligt brug. Sammenhængen med den praktiske anvendelse skal være tydelig. Undervisningen skal formidle indblik i materialer og teknikker, i sammenhænge, i funktioner, materiale og form og i de problemfelter der er mellem menneske, maskine, produktion, industri.

Spinde- og vævetechnik: Materialet forberedes ved: rensning, kartning, farvning af uld og silke. Der undervises i materialelære og tekstilkendskab samt fremstilling af garn i forskellige kvaliteter, uld, silke, bomuld og kunststof med henblik på egnet anvendelse. Der gives praktisk kundskab i spinding ved ten og rok.

Vævning på rammevæv og skaftevæv giver indsigt i og beherskelse af enkle mønstre og teknik i opsætning af og vævning i mønstre på skaftevæv. Det er også særlig vigtigt at øve koordinationen eller overensstemmelsen mellem hænder og fødders bevægelser. Der undervises i væveteori og praktisk/kunstnerisk udførelse af enkle brugsting fra mindre tøjstykker, sjaler og tørklæder eller større tøjstykker, tæpper, løbere osv. måske til egentlig gobelintekniker. Billedvævningsteknik. Der lægges op til individuel formgivning.

Besøg på væveri eller vævværksted, tekstilfabrik eller tekstilmuseum giver indsigt i tekstilteknologi. Eleverne skal gøres bekendt med de udviklingsskridt som menneskeheden fra oldtid til industrielt samfund har gennemløbet i tekstilbranchen, og fremstilling af kunstfibre/viscose.

Tekstile håndværk videreføres i 11. klasse med vægt på farveprocesser: plantefarvning, serigrafi og batik. Der tilstræbes en håndværksmæssig teknisk vinkel og overgang til industrielt design, oftest er man dog nødt til at vælge kun et område af tidsmæssige grunde, hvorfor beskrivelsen her er begrænset.

Kompetencemål for vævning

Undervisningen giver mulighed for at kunne:

- planlægge og strukturere komplekse fremstillings- væveforløb
- beherske grundlæggende færdigheder og arbejdsteknikker/opsætning af og vævning på simpel rammevæv, evt. koordination af hænder og fødder i skaftevæv
- karte og spinde jævnt på rok
- gennemskue væveteknik (skafte) og mønster-rapportdannelse (hvis skaftevæv)
- udvikle eget design i farver og mønster, materialevalg mv.
- forstå enkle væveprincipper i industriel tekstilfremstilling
- arbejde fokuseret, nærværende (væve jævnt og fejlfrit) og overskue tidsmæssigt

Kartonnage og Bogbinding

Der lægges vægt på at elever gennemskuer og herudfra kan tilrettelægge en arbejdsproces, arbejde præcist og håndtere værktøj og papirmaterialer logisk og hensigtsmæssigt. Der udføres kartonnageopgaver og traditionelle indbindingsmetoder med hæftning, høj- eller lavfalsede bøger, indfarvning og udsmykning af papir og forsats, ryg med forgyldning, reparationer og evt. særlige løsninger/design m.v. Der lægges vægt på individuel og æstetisk udformning.

Kompetencemål for kartonnage og bogbinding

Undervisningen giver mulighed for at kunne:

- vise fortrolighed med kartonnagens og bogindbindingens principper
- omsætte design og ønsker til et konkret resultat
- tilrettelægge en arbejdsproces
- vise omtanke i brugen af materialer og værktøj
- afstemme form og indhold i hver enkelt bog
- vise præcision i arbejdet ved fx måltagning og udførelse
- se fejl og rette dem
- udtrykke sig individuelt, æstetisk mht. formgivning og balancere på grænsen mellem fornyelse og respekt for traditionen og håndværket
- vise hjælpsomhed og hensyn til andre i værkstedet

Plasticering/skulpturelt arbejde i ler og sten

Der arbejdes med ler, gips evt. voks og støbning i andet materiale: gips, beton, metal og evt. træskæring. Tillige arbejdes en periode med stenhugning: marmor, kalksten eller granit.

9. klasse: Grundprincipperne for faget og indføring af de enkelte grundformer. Det er målet at bryde med naturalismen og arbejde sig mod en bevidst oplevelse af det rent formmæssige udtryk i flader, former og volumener. Til dette arbejdes med polariteter i rummet: tyngde-lethed, konkav-konveks, ro-bevægelse, ret-krum osv.

11. klasse: Skulptur og relief i ler. Der arbejdes med figurkompositioner af forskelligste art hvor det tilstræbes at nå til enhed og harmoni i det valgte formsprog, forhold mellem figur og det omgivende rum, fra relief til frontal fuldplastik, tredimensionalitet og flerperspektiv; skulpturen skal stemme hele vejen rundt.

12. klasse: I fortsættelse af forrige års erfaringer arbejdes der med at give figuren/formen udtryk af bevægelse: at lade bevægelse og form være udtryk for indre sjælelige kvaliteter. Fx modsætningen sorg-glæde, eller i stilmodsatninger strengt nonfigurativt over for figurativt. Der udføres formforvandlinger i fx en række af figurer, forskydninger, forandringer og metamorfoser. Der kan tages udgangspunkt i naturstudier af planter eller dyr. Kunsthistoriske eksempler: Menneskeskikkelsens formprincipper. Der arbejdes med selvportræt, iagttagelse og fordybelse i ansigtets/hovedets former og udtryk/minespil, konkave og konvekse fladers afvekslen i forhold til udtryk samt metamorfosestudier. Iagttagelse af egne og medelevers arbejder og skoling i iagttagelse er et vigtigt metodisk element.

Kompetencemål for plasticering

Undervisningen giver mulighed for at kunne:

- arbejde fortroligt med ler, træ og sten (evt gips og andre materialer) både i frie former og i praktiske opgaver (keramiske emner; skåle, kander m.v.)
- anvende plastiske grundformer
- iagttage og benytte overfladens taktilitet, ”aflæse udtryk”
- vise sikkerhed i naturalistiske studier/øvelser (proportioner)
- skabe kunstnerisk sammenhæng i abstrakte former: volumen, balance, rytme osv.
- udvise stilfornemmelse
- skabe individuelle løsninger og udtryksformer

Tegning og grafik

Tegning med tilknytning til geometrisk- og projektionstegning er et område hvor tænkningens bevægelighed udfordres og et præcist håndlag og teknik er central. Der arbejdes med teknisk tegning efter forlæg eller opmåling af emnerne, enkelt perspektiv og tredimensionalitet. Evt. eksplosionsgrafik.

Der foretages frihåndstegning efter iagttagelsen af genstande med blyant, tusch, kul eller kridt. Fx portræt eller figurtegning, croquis m.v.

Arbejdet med tegning koncentrerer sig om at lære at se tegningens eget sprog. At gøre erfaringer med diverse teknikker, lys-mørkeforhold, komposition, linjer, strukturer og flader i nonfigurative øvelser; grafiske grundøvelser i fladen, struktur, rytme, dynamik, sort-hvid harmoni, komposition og teoretisk perspektivanalyse, det gyldne snit.

Vigtigt er det også at behandle de nye grafiske, fotografiske og massefremstillingsteknikker (11. og 12. klasse); træsnit, kobberstik, raderinger (koldnålsraderinger og ætsgrafik) samt foto eller fotogravure og moderne computergrafik, laserprint mv.

12. klasse: Akvarelteknik øves sammen med enkel farvelære/skyggelægning. Faget læner sig op ad perspektivtegning og foregående års øvelser.

Tegning er også grundlag for maleøvelser og skulptur, arkitektur mv., og væsentligt for den øvrige undervisning i hele taget.

Foto anvendes som billedkunstnerisk værktøj: digital grafisk manipulation, photoshop og sammenhæng med illustrativ- og spilfremstilling.

Kompetencemål for tegning og grafik

Undervisningen giver mulighed for at kunne:

- vise sikkerhed i aflæsning og gengivelse efter opstilling, model, natur
- vise præcision i måltagning og afsætning på papir; perspektiv. skyggelægning
- have rumlig fornemmelse i todimensionalitet; teknisk- og frihåndstegning
- fornemme/beskrive grafisk udtryk for følelser og stemninger
- anvende disse virkemidler og lovmæssigheder; herunder grafiske værktøjer
- vise fornemmelse for komposition og proportioner
- dokumentere stilfornemmelse og kendskab til grafiske værker inden for kunst, grafik og design (plakattegning)
- lave trykgrafik; Linoleumsnit til koldnålsraderinger og ætsgrafik
- anvende trykteknik og moderne grafiske og fotografiske printteknikker
- anvende digitale tegne- og billedteknikker

Maling

Eleverne lærer at beherske teknikker ligesom de får kendskab til stilarter, farvernes karakterer mv. Dette øves gennem opgaveløsning, og der tilskyndes til en progression mod øget selvstændighed i opgaveløsningerne; de finder egne løsninger på de fælles opgaver og frembringer efterhånden et mere personligt udtryk. Samtidig hermed arbejder eleverne med en udforskning af områder i maleriet, i teknikker og udtryk. Endelig får eleverne gennem øvelserne et skærpet blik for billedets elementer, farvebalance, rytme, bevægelse osv. og fornemmelse for det stemte, for bl.a. harmoni og spænding. Læreren optræder mere og mere som rådgiver i selvstændigt valgte opgaveformuleringer og kan træde ind med erfaring og opmuntring ved hjælp af nye momenter af teknisk eller kunstnerisk art.

Hovedmotivet for maling i 10. klasse er farvelære og mere systematisk analyse af arbejderne/opgaverne: kontrastlære, farvekomposition, og farvestemninger. Teknik: lasur eller vådt akvarel. Modsætningen mellem nordisk og sydlig malerkunst kunne være et ledemotiv i arbejdet med fx middelaldermaleriet frem mod 16 - 17. hundredetallets kunstnere, hvor kunstnere som Albrecht Dürer, Grünewald, Holbein og Rembrandt kunne betragtes

Der kan i 11. klasse tages udgangspunkt i ekspressionisme-impressionisme som to grundkræfter i kunsten. Eleverne bringes til en oplevelse af forskellen og spillerummet mellem den figurative og nonfigurative, koloristiske kunstretning; et fordybet studie af de brudte farver ud fra grøn og jordfarver, inspiration fra nordisk romantisk maleri og kubismens tidlige tid; det flade maleri; fladen som mønster og stadig mere bevidst komposition.

Med baggrund i fysik/optik i 12. klasse hvor eleverne møder bl.a. Goethes farvelære, kan der tages udgangspunkt i farvekredsen for maleøvelser. Ofte er det menneskets portræt der har dannet det figurative holdepunkt for studier af stilarter, udtryk og "billede af personligheden", det individuelle. Individuelt bestemt kan der også tages udgangspunkt i noget helt andet eller et nonfigurativt tema.

Teknisk kan det være gunstigt at udvide fra akvarel til æg-tempera eller oliemaleri på lærred.

Kompetencemål for maling

Undervisningen giver mulighed for at kunne:

- vise kendskab til og erfaring med maleteknikker (akvarel og evt andre tempera, olie, pastel)
- vise kendskab til og erfaringer med farvernes egenart i udtryk og virkning
- vise kendskab og erfaring med farvekredse og systemer
- vise erfaringer i farvebalance og farveharmoniseringer hhv. gensidige virkninger i flade, form og komposition
- udtrykke stemninger i bl.a. kolde og varme, lyse og mørke, tunge og lette farver
- forstå og anvende tegneriske/grafiske virkemidler i maleriet; landskaber, blomster, portræt, det figurative; redegøre for disse